

SPIS TREŚCI

Od Autora	3
-----------------	---

Rozdział I

FRANCJA I EUROPA W DOBIE REWOLUCYJNEJ I NAPOLEOŃSKIEJ (1789–1815)

Francja przed rewolucją Stan pierwszy (7) — Stan drugi (7) — Stan trzeci (8) — Chłopstwo (9) — Burżuazja (10) — Plebs (11) Kryzys władzy. Rewolucja 14 lipca Niezadowolenie i walka „dołów“ (11) — Upadek autorytetu władzy (12) — Ludwik XVI i kryzys finansowy (12) — Żądanie zwołania Stanów Generalnych (13) — Dekret z 24. I. 1789 r. (13) — Zeszyty skarg (14) — Otwarcie Stanów Generalnych, 5. V. 1789 r. (14) — Zgromadzenie Narodowe, 17. VI. 1789 r. (15) — Opozycja króla (15) — Uznanie Zgromadzenia Narodowego, 27. VI. 1789 r. (15) — Przygotowania króla (15) — Odpowiedź mas. Zburzenie Bastylii, 14. VII. 1789 r. (16) — Nowe władze miejskie (16) — Odwrót króla (17) Okres Zgromadzenia Konstytucyjnego „Wielka trwoga“ (18) — Reformy, 4–5. VIII. 1789 r. (18) — Deklaracja Praw Człowieka, 26. VIII. 1789 r. (18) — Prace nad konstytucją (19) — Nowe przygotowania króla i dworu (19) — Pochód na Wersal, 5. X. 1789 r. (19) — Król w Paryżu, 6. X. 1789 r. (19) — Kluby polityczne (19) — Reformy Zgromadzenia (20) — Trudności rządzącej burżuazji (21) — Próba ucieczki króla, 20–21. VI. 1791 r. (21) — Demonstracja republikańska na Polu Marsowym, 14. VII. 1791 r. (21) — Klub Feuillantów (22) — Uchwalenie konstytucji, wrzesień 1791 r. (22) Zgromadzenie Prawodawcze. Upadek monarchii Skład Zgromadzenia Prawodawczego (23) — Żyronda (23) — Sprawa wojny (24) — „Koblencja“ (24) — Sprawa polska (24) — Knowania zagranicy (25) — Początek wojny rewolucyjnej (25) — Ruch patriotyczny (25) — Komuna Paryża, 9. VIII. 1792 r. (26) — Powstanie, 10. VIII. 1792 r. (26) — Nowy rząd (26) — Wybory do Konwencji (26) — Władza Komuny. Terror rewolucyjny (26) Konwencja Narodowa. Dyktatura jakobińska Proklamowanie republiki. Skład Konwencji (27) — Zwycięstwo pod Valmy. Ofensywa (27) — Walka żyrondystów i jakobinów (27) — Sąd nad królem (27) — Pierwsza koalicja, 1793 r. (28) — Oddziaływanie Rewolucji Francuskiej w Anglii (28) — Burke (28) — Paine (29) — Londyńskie Towarzystwo Korespondencyjne (29) — Zła sytuacja Francji i próby zaradcze (30) — Upadek wpływów Żyrondy (30) — Komitety: Ocalenia i Bezpieczeństwa (30) — Przewrót jakobiński, 31. V. — 2. VI. 1793 r. (30) — Organizacja dyktatury jakobińskiej (31) — Reorganizacja armii (31) — Zwycięstwa jesienne (32) — Powstania rojalistów i żyrondystów (32) — Kontrakcja jakobinów (33) — Konstytucja jakobińska, czerwiec 1793 r. (34) — Reforma rolna jakobinów (34) — Dekrety ekonomiczne (34) — Jakobińscy a plebs miejski. „Wściekli“ (34) — Rozprawa z hebertystami (35) — Rozprawa z dantonistami (36) — Wojna Francji a rozbiór Polski. Powstanie Kościuszki (37) — Reżym Robespierre'a (37) — Natężenie terroru (38) — Przyczyny osłabienia wpływów Robespierre'a (38) — W przededniu przewrotu (39) — Przewrót termidoriański (39)	7 11 18 23 27
--	--

Okres Dyrektoriatu	40
Terror reakcji (40) — Demonstracje wiosny 1795 r. (40) — Konstytucja, sierpień 1795 r. Dyrektoriat (40) — Powstanie rojalistyczne i jego upadek, październik 1795 r. (41) — „Pierwsza partia komunistyczna“. Babeuf (41) — Działalność Babeufa w Paryżu (42) — Związek Równych (43) — Aresztowanie i stracenie Babeufa (43) — Sukcesy wojenne (43) — Pokój z Prusami, trzeci rozbiór Polski (43) — Stopnienie koalicji antyfrancuskiej (44) — Napoleon Bonaparte (44) — Wyprawa włoska 1796 r. Klęska Piemontu (44) — Klęska Austrii. Campo Formio, 1797 r. (45) — Likwidacja Republiki Weneckiej. Republika Cysalpińska (45) — Likwidacja państwa papieskiego (45) — Grabieżczy charakter kampanii włoskiej (46) — Nowe republiki (46) — Potęga Francji i plany dalszej ekspansji (46) — Wyprawa egipska i syryjska (46) — Druga koalicja, 1798 r. (48) — Kryzys Dyrektoriatu (49) — Kłopoty Sieyès'a (50) — Wydarzenia 18—19 brumaire'a (50)	
System napoleoński	50
Pierwszy konsul i jego uprawnienia (50) — Nowy aparat władzy (51) — System polityczny (51) — Prasa (51) — Oświata (52) — Prawodawstwo. Kodeks Napoleona, 1804 r. (52) — Stosunek do robotników (53) — Konkordat 1801 r. (54) — Otoczenie Napoleona (54) — Dożywotni konsul, 1802 r. (54) — „Cesarz Francuzów“, 1804 r. (54) — Arystokracja napoleońska (54) — „Bonapartyzm“ (55) — Napoleon a chłopstwo (55) — Napoleon a burżuazja (55)	
Dalsze wojny napoleońskie, 1800—1809	56
Apel o pokój, 1800 r. (56) — Wyprawa przeciw Portugalii i Neapolowi, 1801 r. (56) — Druga wyprawa włoska, 1800 r. (56) — Pokój z Austrią w Luneville. Zmiany w Niemczech (57) — Republika Włoska (57) — Zmiana na tronie carskim (57) — Koniec legionów polskich (57) — Krótkotrwały pokój w Amiens (58) — Przygotowania francuskie do inwazji na Anglię. Bitwa pod Trafalgarem (58) — Trzecia koalicja, 1805 r. (59) — Ulm i Austerlitz (59) — Koniec trzeciej koalicji. Kapitulacja i straty Austrii (59) — Związek Reński (60) — Koniec „Świętego Cesarstwa Rzymskiego“ (60) — Prusy w koalicji antyfrancuskiej (czwartej), 1806 r. (60) — Jena i Auerstädt (60) — Ożywienie sprawy polskiej (60) — Napoleon w Polsce (61) — Klęska Prus (61) — Pertraktacje Napoleona z carem (61) — Pokój w Tyłży (62) — Szczyt potęgi napoleońskiej (63) — Piąta koalicja. Wojna z Austrią, 1809 r. (64).	
Przemiany społeczne w Europie	64
Idee rewolucyjne (64) — Rewolucyjne prawa i instytucje (65) — Problem narodowy (65) — Blokada kontynentalna (65) — Wzrost sił antyfrancuskich (67) — Ruch narodowy w Niemczech (68) — Reformy w Prusach (68) — Reformy w Rosji (70) — Ruch rewolucyjny i reżym reakcji na Wyspach Brytyjskich (71)	
Wojna w Hiszpanii	73
Walka o tron hiszpański (73) — Powstanie narodowe (73) — Podbój Hiszpanii, 1808 r. (74) — Reformy Francuzów (74) — Wojna podjazdowa (74) — Konstytucja 1812 r. (74) — Wpływ Hiszpanii (75) — Niezadowolenie we Francji (76)	
Wyprawa na Rosję, 1812 r.	76
Opozycja w Rosji (76) — Zaostrzenie stosunków francusko-rosyjskich (77) — Wybuch wojny (77) — Pochód w głąb Rosji (78) — Niekorzystna sytuacja Napoleona (78) — Borodino, 7. IX. 1812 r. (78) — Francuzi w Moskwie (79) — Odwrót. Berezyna (79) — Koniec „wielkiej armii“ (80)	
Kres Cesarstwa	81
Zajęcie Księstwa Warszawskiego przez Rosjan (81) — Prusy po stronie Rosji (81) — Powrót Napoleona do Paryża (81) — Metternich i Austria (81) — Siła szóstej koalicji, 1813 r. (81) — Drezno (82) — „Bitwa narodów“, październik 1813 r. (82) — Odwrót ku Renowi (82) — Upadek potęgi napoleońskiej (82) — Propozycje sprzymierzeńców (82) — Inwazja Francji (83) — Abdykacja Napoleona (83) — Restauracja Burbonów (83) — Widmo „starego porządku“ (84) — Powrót Napoleona do Francji. „Sto dni“ (84) — Siódma koalicja. Ligny i Waterloo, czerwiec 1814 r. (85) — Upadek Napoleona (86)	

Chronologia doby rewolucyjnej i napoleońskiej	86
Okres przedrewolucyjny (86) — Od zebrania Stanów Generalnych do upadku monarchii (87) — Od proklamowania republiki do Termidora (90) — Od reakcji termidoriańskiej do utworzenia Konsulatu (92) — Okres Konsulatu (95) — Okres Cesarstwa (97) — Konec Cesarstwa. „Sto Dni“ (102)	

Rozdział II

WALKA SIŁ REAKCJI I REWOLUCJI W EUROPIE I AMERYCE (1815—1830)

„System kongresowy“ w Europie	104
Charakter i cele Kongresu (104) — „Legitymizm“ (105) — Nowa mapa Europy. Zdobytcze rosyjskie (105) — Prusy, Związek Niemiecki (105) — Potęga Austrii (106) — — Niderlandy, Szwajcaria, Dania (106) — Zdobytcze Anglii (106) — Granice Francji i okupacja (106) — Święte przymierze (107) — Metternich i Gentz (107) — Inne państwa a Przymierze (108)	
Reakcja w Niemczech. Inteligencja niemiecka	108
Nadzieje patriotów a rzeczywistość (108) — Reżym metternichowski (108) — Słabość sił postępowych (109) — Rola inteligencji (109) — Romantyzm (110) — Romantyzm a postępy społeczny (110) — Romantyzm a reakcja (111) — Romantyzm niemiecki przed 1815 r. (112) — Romantyzm po 1815 r. (112) — Rola uniwersytetów. „Burschenschaften“ (113) — Zabójstwo Kotzebuego, 1819 r. (114) — Uchwały karlsbadzkie, 1819 r. (114) — Nasilenie reakcji w Prusach (114) — Rola filozofii. Hegel (114) — „Historyczna szkoła prawa“ (115) — Państwa południowoniemieckie (116)	
Rewolucje w Hiszpanii i Portugalii	116
Przywrócenie absolutyzmu w Hiszpanii (116) — Powstanie w Kadyksie (117) — Wpływ wydarzeń hiszpańskich (117) — Interwencja francuska, 1823 r. (117) — Zdrada Ferdynanda VII. Kontrrewolucja (117) — Portugalia (118) — Rewolucja i konstytucja „1812 r.“ (118) — Dalsze losy Półwyspu Pirenejskiego (118)	
Rewolucja we Włoszech	118
Sytuacja na południu (118) — Karbonariusze (119) — Powstanie pod wodzą Pepe (119) — Konstytucja (120) — Powstanie na Sycylii. Ruch separatystyczny (120) — Interwencja (120) — Powstanie w Piemontcie (120) — Dalsze losy Włoch (121)	
Walka Grecji o niepodległość	121
Ruch narodowy Greków i sprzyjające mu warunki (121) — Wyprawa Ypsilantiego (122) — Powstanie na Peloponezie (123) — Ogłoszenie niepodległości Grecji (123) — Okrucieństwa tureckie (123) — Pomoc Egiptu dla Turcji (123) — Rosja, Anglia, Francja (124) — Wojna rosyjsko-turecka, 1828—1829 (125) — Traktat w Adrianopolu, 1829 r. (125) — Konferencja londyńska, 1830 r. (125)	
Walka o niepodległość krajów Ameryki Środkowej i Południowej	126
Europa i Ameryka (126) — Haiti (126) — Powstanie niewolników. Toussaint (126) — Ekspedycja Napoleona, 1801—1803 (126) — Proklamowanie niepodległości Haiti, 1803 r. (127) — Sytuacja krajów Ameryki Środkowej i Południowej (127) — Podział rasowy i społeczny (127) — Ucisk hiszpański (129) — Skutki usunięcia Burbonów z tronu hiszpańskiego. „Junty“ (129) — Meksyk. Hidalgo i Morelos, 1810—1815 (129) — Iturbide i zdobycie niepodległości Meksyku, 1820—1823 (129) — Niepodległość i federacja Ameryki Środkowej, 1821—1840 (130) — Wenezuela i Bolívar (130) — Republika Wielkiej Kolumbii, 1822—1832 (130) — Argentyna i San Martín (130) — Paragwaj i Urugwaj (131) — Wyzwolenie Chile (131) — Wyzwolenie Peru (131) — Powstanie Boliwii, 1825 (131) — Groźba interwencji Świętego Przymierza, 1823 (131) — Anglia i USA. „Doktryna Monroe’a“ (132) — Powstanie w Brazylii. Proklamowanie cesarstwa, 1822 r. (132) — Ograniczony charakter zdobywczy niepodległościowych (132)	

Reżym arakcejewski w Rosji. Powstanie dekabrystów	133
Potęga i słabość Rosji (133) — Rosja po wojnie (133) — „Arakcejewszczyzna“ (133) — Rola społeczna literatury (134) — Tajne związki (135) — Rewolucjoniści rosyjscy a Polska (136) — Śmierć Aleksandra I (136) — Powstanie w stolicy (136) — Powstanie na południu (137) — Represje (137)	
Restauracja we Francji. Rewolucja lipcowa	137
Ludwik XVIII (137) — Stosunki społeczne (138) — „Karta konstytucyjna“ (138) — Nacisk reakcji. Ultrasi (138) — Ideologia reakcyjna (138) — Pierwsza Izba Deputowanych, 1815—1816 (139) — Rządy Richelieu — Décazes (140) — Ustawa wyborcza, 1817 r. (140) — Opozycja (140) — Umiarkowani. Guizot (140) — Niezależni. Lafayette (140) — Wznowienie kursu ultrareakcyjnego, 1820 r. (141) — Rząd Villèle'a (141) — Karol X, 1824—1830 (142) — Węglarstwo (142) — Liberalowie (142) — Ideologowie liberalizmu (142) — Rozdźwięki u „góry“ i wzrost opozycji (144) — Gabinety Martignaca, 1828—1829, i Polignaca, 1829—1830 (144) — Opozycja „National“ (144) — Ordonanse królewskie (145) — „Trzy dni chwały“ (27—29 lipca) (145) — Ludwik Filip Orleański, „król Francuzów“ (145)	
Rewolucja w Brukseli. Powstanie niepodległej Belgii	147
Wpływ rewolucji lipcowej (147) — Belgia a Holandia (147) — Liberalowie i katolicy belgijscy (147) — Walki w sierpniu—wrześniu (148) — Ogłoszenie niepodległości Belgii (148) — Sprawa interwencji a powstanie polskie (148) — Mocarstwa a Belgia (149) — Układ 1839 r. (149)	
Reakcja torysowska w Anglii. Walka o reformę wyborczą	150
Stosunki ekonomiczno-społeczne (150) — Polityczne oblicze nowych klas (150) — Torysi i wigowie po 1815 r. (150) — Program liberalny (151) — Luddyzm powojenny (151) — Ruch radykalny (151) — Cobbett (151) — Radykalizm filozoficzny (152) — Ricardo (152) — Akcje 1817 r. (153) — „Peterloo“, 1819 r. (153) — „Ustawy kneblujące“ (153) — Spisek w Londynie i strajk w Glasgow (153) — Rozdźwięki wśród torysów (153) — Jerzy IV, 1820—1830. Rządy umiarkowanych torysów (154) — Legalizacja ruchu związkowego (154) — Doherty (155) — Rok 1830. „Ostatnie powstanie chłopskie“ (155) — William IV. Wigowie u władzy (155) — Walka o reformę wyborczą (155) — Nowa ustawa wyborcza 1832 r. (156) — Wzrost znaczenia Izby Gmin (156)	
Chronologia lat 1815—1830	157

Rozdział III

ROZWÓJ KAPITALIZMU PRZEMYSŁOWEGO I WZROST SPRZECZNOŚCI SPOŁECZNYCH W CZWARTYM I PIĄTYM DZIESIĘCIOLECIU XIX WIEKU

Rozwój produkcji i techniki	164
Obszar gospodarki kapitalistycznej (164) — Hegemonia ekonomiczna Anglii (164) — Górnictwo (165) — Hutnictwo (166) — Przemysł maszynowy (167) — Kolejnictwo (167) — Żegluga (169) — Przemysł lekki. Bawełna (169) — Rolnictwo (170) — Cykl gospodarczy. Kryzysy (171)	
Postęp nauk przyrodniczych	172
Nowe dziedziny nauki (172) — Hipoteza „mgławicowa“ (172) — Paleontologia. Cuvier (173) — Hipotezy o ewolucji gatunków (173) — Lyell (174) — Matematyka i fizyka (174) — Humboldt (175) — Chemia (175) — Biologia (176)	
Anglia: liberalizm, socjalizm, czaryzm	176
Reformy liberalne (176) — Sprawa cel zbożowych (177) — Złagodzenie sprzeczności wśród klas posiadających (177) — Życie klasy robotniczej (177) — Niepewność sytuacji życiowej robotnika (178) — Zainteresowanie „kwestią społeczną“. Socjalizm (179) — Godwin (179) — Owen (179) — „Wsie kooperacji“ (180) — New Harmony (180) — Grand Union (180) — Owen i Grand Union (181) — Ekonomisci-socjaliści (181) — Ustawa	

fabryczna 1833 r. (182) — Apologeci burżuazji (182) — Maltuzjanizm (182) — Nowa ustawa o ubogich (183) — Agitacja robotnicza (184) — Czarter (184) — „Konwencja“, 1839 r. Lewica i prawica czartystów (184) — Pierwsza petycja, 1839 r. (185) — Walka w Newport (185) — Narodowe Stowarzyszenie Czartystowskie (185) — Liga zbożowa. Druga petycja, 1842 r. (186) — Strajk generalny (186) — Doświadczenia ruchu robotniczego (187) — „Młoda Anglia“ (187) — Rządy Peela (187) — Zniesienie ceł zbożowych, 1846 r. (188) — Ustawy fabryczne, 1842 i 1847 (188) — Poprawa sytuacji robotników (189) — Schyłek czartyzmu (189) — Bracia Demokraci (189) — Irlandia (189) — O'Connel (190) — Katastrofa głodowa (190) — Stabilizacja władzy (191) — „Era wiktoriańska“ (191)

Przemiany społeczne i walki polityczne w Stanach Zjednoczonych. Ekspansja terytorialna ... 191

„Federaliści“ i „antyfederaliści“ (191) — Jefferson i następcy (192) — Okres Jacksona (192) — Demokraci i wigowie (193) — Demokracja amerykańska (193) — Ruch umysłowy (194) — Rozwój kapitalizmu (195) — Imigracja (195) — Ekspansja terytorialna (195) — Zakup Luizjany, 1803 r. (196) — Uzyskanie Florydy, 1819 r. (196) — Spór Północy i Południa (196) — Kompromis Missouri, 1820 r. (196) — Teksas i Kalifornia (198) — Wojna z Meksykiem, 1846–1848 (198) — Ekspansja na Północy (198)

Monarchia lipcowa. Francuski socjalizm i komunizm 199

Konstytucja (199) — Ustrój Francji i Anglii (199) — Rządy oligarchii (200) — Oświata (200) — Rozwój przemysłu (201) — Klasa robotnicza (201) — Związki robotnicze (202) — Krytyka socjalna (202) — Saint-Simon (202) — Uczniowie Saint-Simona (203) — Leroux (204) — Fourier (204) — Falangi i falanstery (205) — Uczniowie Fouriera. Considérant (205) — Ocena „socjalizmu utopijnego“ (206) — Proudhon (207) — Blanc (207) — Socjalizm religijny (208) — Comte (208) — Michelet i Tocqueville (209) — Bastiat (209) — Literatura piękna (209) — Powstanie lyońskie (210) — Związki republikańskie (210) — Powstania paryskie (211) — Stowarzyszenia „Rodzin“ i „Pór Roku“ (211) — Blanqui (211) — Powstanie 1839 roku (212) — Heine o robotnikach paryskich (213) — Cabet (213) — Legitymiści i bonapartyści (213) — Partia Ruchu i Partia Oporu (214) — Polityka represji (214) — Thiers (214) — Rządy Guizota, 1840–1848 (215) — Korupcja (215) — Sprawy zagraniczne (216) — Kryzys rolny i przemysłowy, 1846–1847 (216) — Nasilenie opozycji (216) — Bankiety (216)

Konflikty i wojna domowa w Szwajcarii 217

Przemiany ustrojowe (217) — Konflikty i spory (217) — Niezadowolenie burżuazji. Ruch liberalny (217) — Przewroty lat 1830–1831 (218) — „Wojna domowa“ w Bazylei (218) — Zagrożenie niepodległości (218) — Rozłam wśród liberałów (218) — Opór elementów katolickich (219) — „Sonderbund“ (219) — Wojna domowa i wpływ jej na sytuację międzynarodową (219) — Klęska planów interwencji (219) — Konstytucja 1848 roku (220)

Rozwój kapitalistyczny ziem niemieckich. Opozycja liberalna i radykalizm rewolucyjny 220

Związek celny (220) — Opóźniony rozwój Niemiec (221) — Rok 1830 w Niemczech (221) — Hambach, 1832 r. (221) — Powstanie we Frankfurcie (222) — „Młode Niemcy“ (222) — G. Büchner (223) — Sekty religijne (223) — Ruch naukowy (223) — „Staro-“ i „Młodohegliści“ (224) — Feuerbach (225) — Ruge (225) — Rola Nadrenii (226) — Liberalizm nadreński (226) — Fryderyk Wilhelm IV (226) — Nacjonalizm, 1840 r. (226) — „Romantyczna reakcja“ (227) — „Gazeta Reńska“ (227) — Demokratyczny radykalizm (228) — Kółka „komunistyczne“ (228) — Książka Steina (228) — Związki „Odrąconych“ i „Sprawiedliwych“ (228) — Weitling (229) — Powstanie tkaczy śląskich (229) — Rola wydarzeń w Poznańskim (230) — Rok 1847 (231) — Program demokracji (231) — „Gazeta Niemiecka“ (231) — Sejm pruski (231)

Geneza marksizmu. Związek Komunistów i Manifest Komunistyczny 232

Młodość Marksa (232) — Od filozofii do polityki (232) — Praca w „Gazecie Reńskiej“ (232) — Wpływ Feuerbacha (233) — „Roczniki Niemiecko-Francuskie“ (233) — Młodość Engelsa (234) — Engels w Anglii (234) — „Położenie klasy robotniczej“ (234) — Fundament ideowy (234) — Społeczeństwo a przyroda (235) — Teoria stosunków społecznych (236) — Determinizm historyczny (237) — Rola dziejowa proletariatu (237) —

Komunistyczny Komitet Korespondencyjny (238) — Walka ideologiczna (238) — Utworzenie Związku Komunistów, 1847 r. (238) — Polski miting w Londynie (239) — Drugi Kongres Związku Komunistów (239) — „Manifest Partii Komunistycznej” 1848 r. (240) — Analiza społeczeństwa burżuazyjnego (240) — Rola Komunistów (240) — Komuniści a inne partie i kierunki (242)

Ruch narodowy we Włoszech 243

Ruch rewolucyjny lat 1830—1831 (243) — „Mirari vos” (243) — Rozwój kapitalistyczny. „Risorgimento” (243) — Mazzini (244) — „Młode Włochy” (245) — Rola Piemontu (245) — Gioberti (245) — Pius IX (245) — Włochy w 1847 roku (246)

Antagonizmy narodowościowe w monarchii habsburskiej 246

Układ narodowościowy cesarstwa (247) — Czeski ruch narodowy (247) — „Austro-slawiści” i „rusofile” (248) — „Czeski Repeal” (248) — Niemcy czescy (248) — Opozycja Węgier (248) — Kossuth (249) — Lewica demokracji węgierskiej (249) — Kwestia narodowa a chłopska (249) — Polacy. Powstanie krakowskie (250) — Austria a ruchy narodowościowe Niemców i Włochów (250) — Ferdynand na tronie cesarskim (250) — „Chiny Europy” (250)

System mikołajowski w Rosji 251

System polityczny (251) — Polityka ekonomiczna (251) — III Oddział (251) — Cenzura (252) — Szkolnictwo — służba wojskowa (252) — Rola literatury (252) — Zasady Uwarowa (253) — Rozruchy chłopskie (253) — Ucisk narodowościowy (253) — Kółka młodzieży (254) — „List” Czaadajewa (254) — Hercen (254) — Bieliński (255) — Szewczenko (255) — „Słowianofile” i „zapadnicy” (256)

Chronologia lat 1831—1847 257

Rozdział IV

REWOLUCJE WIOSNY LUDÓW I KONTREWOLUCJA NA KONTYNENCIE EUROPEJSKIM

Przyczyny rewolucji europejskiej 266

Przeżytki feudalne a dążenia burżuazji i mas (266) — Zaostrzenie kwestii narodowej (267) — Wzrost fermentu politycznego (267) — Analiza sił opozycyjnych i rewolucyjnych (267) — Odrębność Francji (268) — Burżuazja a proletariatus (268) — Kryzys rolny i przemysłowy (269) — Zwiastuny rewolucji europejskiej (269) — Paryż a inne stolicy i miasta (269) — Rosja i Anglia (269)

Rewolucja lutowa w Paryżu 270

Sprawa bankietu paryskiego, 20—22 lutego 1848 r. (270) — Pochód i pierwsze barykady, 22 lutego (271) — Walki 23 lutego (271) — Dymisja Guizota (271) — Walki 24 lutego (272) — Abdykacja Ludwika Filipa (272) — Rząd Tymczasowy (273) — Walka o republikę (273) — Dalsze żądania robotników (273) — Komisja Luksemburska i „warsztaty narodowe” (273) — Inne osiągnięcia (274)

Rewolucje w Niemczech i monarchii habsburskiej 274

Ruch w Badenii (274) — Inne państwa południowoniemieckie (275) — Liberalne uchwały Rady Związkowej (275) — Rewolucja w Wiedniu, 13 marca (275) — Usunięcie Metternicha (276) — Kapitulacja dworu, 15 marca (276) — Siły zbrojne rewolucji (276) — Powstanie w Budapeszcie, 15 marca (276) — Niezawisły rząd węgierski (277) — Ruch rewolucyjny w Pradze. Petycja (277) — Czesi a niemiecki „przedparlament” (277) — Południowi Słowianie (278) — Prusy. Demonstracja w Kolonii, 3 marca (278) — Ruch rewolucyjny w Berlinie (278) — Wydarzenia 18 marca (278) — Ustępstwa Fryderyka Wilhelma (279) — Rząd liberalny w Prusach. Burżuazja a „dół” (279)

Rewolucja we Włoszech 280

Sycylia (280) — 12 stycznia w Palermo (280) — Ruch w Neapolu. Rząd liberalny (280) — Toskania i Piemont (280) — Konstytucja w Państwie Kościelnym (281) — Mediolan (281) — Wenecja (281)

Rozwój wydarzeń we Francji po rewolucji lutowej. Druga Republika i jej upadek	282
Francja a Europa (282) — Atak na zdobycze robotnicze (282) — Sprawa podatków (282) — Walka o termin wyborów (282) — Wybory 23 kwietnia (283) — Zmiana rządu (283) — Lamartine a sprawa polska (283) — Demonstracja i zamach rewolucyjny 15 maja (283) — Sprawa warsztatów narodowych (283) — Powstanie czerwcowe (284) — Kurs reakcyjny (285) — Atak na drobnomieszczaństwo (285) — Konstytucja Drugiej Republiki (285) — Wybory prezydenta (285) — Zwycięstwo Bonapartego (286) — Demonstracja 13 czerwca 1849 r. (286) — Ustawa Falloux (287) — Rewizja prawa wyborczego (287) — „Stowarzyszenie 10 grudnia“ (287) — Zamach stanu L. N. Bonapartego (287) — Konstytucja 1852 r. (287) — Ogłoszenie Drugiego Cesarstwa (287)	
Rok 1848 w Anglii i Irlandii	288
Anglia wobec wybuchu rewolucji na kontynencie (288) — Nowa fala czartyzmu (288) — Trzecia petycja (288) — Panika i demonstracja 10 kwietnia (288) — Odrzucenie petycji (289) — Dalsze akcje czartystów (289) — Plan spiskowe (290) — Konfederacja Irlandzka (290) — Próby powstania i represje (291) — Przyczyny sukcesów władz (291) — Anglia wobec rozwoju sytuacji europejskiej (291)	
Powstania w Pradze i w Wiedniu. Triumf kontrrewolucji w Austrii	292
Konstytucja w Austrii, 25 kwietnia 1848 r. (292) — Wypadki krakowskie, 26 kwietnia (292) — 15 maja w Wiedniu (293) — Walki 26 maja (293) — Kongres Słowiański. Przyczyny zwołania (293) — Obrady i Manifest (294) — Powstanie praskie, czerwiec 1848 r. (295) — Parlament austriacki. Zniesienie poddaństwa i uwłaszczenie chłopów (295) — Rachuby i sukcesy reakcji (296) — Powstanie październikowe w Wiedniu (296) — Upadek Wiednia i terror (296) — Walki we Lwowie (296) — Franciszek Józef (296) — Zmiana i ostateczne zniesienie konstytucji (297)	
Prusy: od rewolucji do kontrrewolucji	297
Wzrost aktywności mas (297) — Atuty reakcji (297) — Sprawa Poznańskiego (297) — „Narodowa organizacja“ (298) — Umowa jarosławska, „reorganizacja“ i powstanie (298) — Szowinizm niemiecki (298) — Berlin w czerwcu 1848 r. (299) — Zgromadzenie konstytucyjne (299) — Sprawa reformy rolnej (299) — Konflikty zgromadzenia z królem (299) — Rząd Brandenburga i upadek Zgromadzenia (300) — Sprawa Konstytucji i prawa wyborczego (300) — Prawo prasowe, 1850 r. (300) — Reforma rolna 1850 r. (301)	
Parlament frankfurcki. Sprawa konstytucji i powstania 1849 r.	301
Sprawa zjednoczenia Niemiec (301) — Wybory do parlamentu frankfurckiego i jego skład (301) — Stosunek do sprawy chłopskiej i narodowej (302) — Sprawa Szlezewiku-Holstynu (302) — Powstanie frankfurckie, 18. IX. 1848 r. (302) — Konstytucja marcowa 1849 r. (303) — Walka o konstytucję (303) — Kres Zgromadzenia ogólnoniemieckiego (304) — Zaostrzenie rywalizacji prusko-austriackiej (304) — Związek Czterech Królów (304) — Interwencja rosyjska w sprawy niemieckie (304) — „Sukces“ Austrii (305)	
Marks i Engels w okresie rewolucji	305
„Nowa Gazeta Ręńska“ (305) — Strategia i taktyka w rewolucji (305) — „Nowa Gazeta Ręńska“ a sprawa polska (306) — Inne sprawy narodowe (306) — Krytyka liberałów i drobnomieszczańskich demokratów (307) — Na emigracji w Anglii (307) — Związek Komunistów, 1849—1852 (307) — Twórczość pisarska (307)	
Wojna włosko-austriacka. Republika Rzymska i jej upadek	308
Wybuch wojny (308) — Sukcesy Włochów, marzec—maj (308) — Kolejne niepowodzenia (308) — Custozza (24—25. VII.) i jej skutki (309) — Trzy rządy republikańskie (310) — Druga wojna, marzec 1849 r. (310) — Upadek Florencji i Wenecji (310) — Walka o Rzym (310) — Zwycięstwo kontrrewolucji (311)	
Powstanie węgierskie	311
Sytuacja Węgier a południowi Słowianie (311) — Powstanie Komitetu Obrony Narodowej, wrzesień 1848 r. (312) — Wojna (312) — Upadek Budapesztu, 5. I. 1849 r. (313) — Dyktatura wojenna Kossutha (313) — Bem w Siedmiogrodzie (313) — Detronizacja Habsburgów (313) — Węgry na tle sytuacji europejskiej, wiosna 1849 r. (313) — Kossuth	

a Görgey (314) — Interwencja Mikołaja I (314) — Spóźnione kroki Kossutha (314) — Upadek powstania (314) — Terror (314) — Główne przyczyny klęski (315)	
Rosja a rewolucja europejska	315
Obawy cara (315) — Nowa otucha (315) — Interwencja (315) — Kółko Pietraszewskiego (316) — Carat a Europa po klęsce rewolucji (316)	
Chronologia lat 1848—1849	317

Rozdział V

SPRAWY WSCHODNIE

Ekspansja azjatycka Rosji	321
Kolonizacja Syberii (321) — Podboje w Azji środkowej. Kazachstan (321) — Buchara, Chiwa i Kokanda (323) — Gruzja (323) — Zdobywcze wojenne na obszarze Kaukazu (323) — Powstania góralskie (323) — Szamil (324) — Państwo Szamila i jego upadek (324) — Rywalizacja anglo-rosyjska (325)	
Rozkład imperium otomańskiego	325
Obszar i skład narodowościowy imperium (325) — Ustrój ekonomiczny i polityczny (325) — Tendencje odśrodkowe (325) — Próby reform (326) — Straty Turcji (326) — Konflikt z Egiptem (326) — Interwencja mocarstw (326) — Konwencja londyńska, 1841 r. (328)	
Wojna krymska	328
Rosja i Anglia wobec Turcji (328) — Niekorzystna sytuacja Rosji (328) — Spór o „miejsca święte“ (328) — Misja Mienszykowa, 1853 r. (328) — Wybuch wojny, 1853 r. (329) — Przystąpienie Anglii i Francji, 1854 r. (329) — Przewaga aliantów (329) — Walki na Krymie, Sewastopol (329) — Cele wojny krymskiej (329) — Śmierć Mikołaja I. Upadek Sewastopola (330) — Pokój paryski, 1856 r. (330) — Skutki wojny (330)	
Indie pod angielskim panowaniem. Powstanie sipajów	330
Anglicy w Indiach (330) — Zdobywcze lat 1798—1801 (330) — Walka z Marathami (331) — Ostatnie podboje. Indie jako baza wypadowa (332) — Podział terytorialny (332) — Gospodarczy wyzysk (332) — Budowa kolei i telegrafu (333) — Dodatnie strony władzy angielskiej (333) — System polityczny i ekonomiczny (333) — Rządy Dalhousiego (334) — Ruch rewolucyjny (334) — Wrzenie w armii (334) — Wybuch powstania, maj 1857 r. (334) — Walki w Oudh (334) — Upadek powstania (334) — Zmiany w angielskim systemie rządów (335)	
Chiny. Wojny opiumowe i powstanie tajpingów	335
Obszar Chin (335) — Panowanie mandżurskie (335) — Chłopi (335) — „Szenszy“ (335) — „Zamknięcie“ Chin (336) — Angielski import opium (336) — Wybuch wojny opiumowej, 1839 r. (336) — Traktat pokojowy w 1842 r. i jego warunki (336) — Wybuch drugiej wojny opiumowej, 1856 r. (337) — Trzecia wojna opiumowa, 1860 r. (337) — Pokój pekiński (337) — Zdobywcze Rosji (337) — Wybuch powstania tajpingów. Hung Siu-czuan (338) — Charakter państwa tajpingów (338) — Zjawiska rozkładowe (338) — Upadek powstania (338)	
„Otwarcie“ Japonii. Przewrót 1868 roku	339
„Zamknięcie“ Japonii (339) — Szogunat (339) — Chłopstwo. Miasta. (339) — Sprzeczności społeczne (339) — Zainteresowanie USA Japonią. Misja Perry'ego (340) — „Otwarcie“ Japonii (340) — Koalicja antyszogunska (340) — Przywrócenie władzy cesarskiej (340) — Reformy „Meidzi“ (341)	

Rozdział VI

WZNOSZENIE SIĘ FALI RUCHÓW NARODOWYCH I DEMOKRATYCZNYCH W SZÓSTYM I SIÓDMYM DZIESIĘCIOLECIU XIX WIEKU

Dalszy rozwój kapitalizmu przemysłowego	342
Rozwój ekonomiczny po 1848 r. a nowe natężenie ruchów ludowych (342) — Rewo-	

lucja 1848 r. a nowe ruchy (342) — Ekspansja kapitalizmu (343) — Ekstensywny a intensywny wyzysk robotnika (344) — Górnictwo (344) — Hutnictwo (345) — Rolnictwo (345) — Ludność (345) — Postęp medycyny (346) — Urbanizacja (346) — Koleje (347) — Żegluga. Kanał Sueski (347) — Telegraf (347) — Prasa (347) — Odkrycie złota (348) — Triumf wolnego handlu (348) — Traktat Cobden-Chevalier, 1860 r. (348) — Wolna konkurencja i początki koncentracji (349) — Cykl gospodarczy (349)

X Powstanie niepodległej Rumunii 350

Pod jarzmem tureckim. Fanarioci (350) — Rok 1821 (350) — Traktat 1829 r. Konstytucja (350) — Balcescu. Rok 1848 (350) — Upadek rewolucji (351) — Sprawa zjednoczenia (351) — Powstanie „Rumunii“ (351) — Rządy Cuzy. Przewrót 1866 r. (352)

X Powstanie niepodległej Serbii 352

Powstanie Kara Dżordży (352) — Ponowne ujarzmienie Serbii (352) — Miłosz Obrenowicz (352) — Status Serbii od 1829 r. (353) — Stosunki społeczne (353) — Walka dynastii (353) — Ruchy narodowe i demokratyczne (353) — Ku pełnej niepodległości (354)

X Walka o zjednoczenie Włoch 354

Znaczenie Piemontu (354) — Cavour (354) — Piemont w wojnie krymskiej (355) — Napoleon III a Włochy. Zamach Orsiniego (355) — Układ w Plombières (356) — Wybuch wojny. Magenta i Solferino (356) — Zawieszenie broni (356) — Pokój w Villafranca (358) — Akcja Garibaldiego w Sycylii (358) — Garibaldi w Neapolu (359) — Interwencja Piemontu (359) — Królestwo Włoskie (359) — Trudności młodego państwa (359) — Państwo (360) — Wyzwolenie Wenecji (360)

X Wojna domowa w Stanach Zjednoczonych 361

Konflikt burżuazji przemysłowej i plantatorów (361) — Polityka i ideologia Południa (361) — Niewolnictwo (362) — Stosunki społeczne na Południu (362) — Wpływy plantatorów we władzach federalnych (362) — Sprawa Dreda Scotta (363) — Walka Murzynów. Abolicjonizm (363) — Literatura (364) — Walka o Kansas (364) — John Brown (364) — Ruch farmerski i robotniczy (365) — Partia Republikańska (365) — Rola imigracji (365) — Korzystna sytuacja burżuazji Północy (366) — Lincoln (366) — Wybór Lincoln na prezydenta (366) — Secesja i Konfederacja Południa (367) — Konfederacja Południowa (367) — Wybuch wojny domowej (367) — Stosunek sił (367) — Anglia a wojna domowa (367) — Sojusznicy na terenach wroga (368) — Lincoln a sprawa wyzwolenia Murzynów (368) — Charakter ludowy wojny (368) — Ustawa o osadnictwie rolnym (368) — Zniesienie niewolnictwa (369) — Grant i Sherman (369) — Charakter armii Północy (369) — Robotnicy a wojna (369) — Poparcie Międzynarodówki (369) — Zwycięstwo Północy (370) — Zamordowanie Lincoln (370) — „Czarne Kodeksy“ (370) — Okupacja Południa i poprawki do konstytucji (370) — Johnson (370) — „Kompromis“ (370)

Wojna domowa w Meksyku 371

Stosunki społeczne (371) — Konserwatyści i liberalowie (371) — Juarez. Wojna domowa, 1857—1861 (371) — Liberalne reformy. Sprawa długów zagranicznych (372) — Zawieszenie płatności długów zagranicznych (372) — Interwencja Napoleona III (372) — Maksymilian „cesarzem“ (373) — Klęska Francuzów i stracenie Maksymiliana (373) — Dalsze rządy Juareza (374)

Reformy burżuazyjne w Rosji 374

Sytuacja rewolucyjna (374) — Rachuby caratu (374) — Ferment polityczno-ideowy (375) — Hercen i „Kołokoł“ (376) — „Raznocyńcy“. Czernyszewski i Dobrołubow (376) — Reforma chłopska (377) — Nowy ustrój rolny (377) — Ziemstwa (377) — Samorząd miejski (378) — Reforma sądowa (378) — Szkolnictwo. Reforma wojskowa (378) — Ruch rewolucyjno-demokratyczny (379) — Represje (379) — „Egzekucja cywilna“ Czernyszewskiego (379) — Młodzież rewolucyjna w literaturze. „Nihilisci“ (380) — „Ziemia i Wola“ (380) — Rosyjscy rewolucjoniści a powstanie polskie (381) — Rosjanie w powstaniu styczniowym (381) — Wpływ powstania na sytuację w Rosji (381) — Zamach Karakozowa (381)

X Druga reforma wyborcza w Anglii. Ruch feniański	382
Triumfy burżuazji angielskiej (382) — Rządy wigów. Palmerston (382) — Torysi a wigowie (382) — Pozycja arystokracji (383) — Apologetyka historycznego rozwoju Anglii (383) — Literatura (383) — J. St. Mill (384) — Darwin (384) — Anglicy wobec wojny krymskiej (385) — Stosunek do powstania w Indiach (386) — Ruch robotniczy. Związki „nowego wzoru“ (386) — Robotnicy a sprawy zewnętrzne (387) — Walka o nową reformę wyborczą (387) — Liga Reformy (387) — Gladstone (387) — Projekt reformy i jego losy (388) — Disraeli (388) — Walka mas (389) — „Druga reforma“, 1867 r. (389) — Irlandia w drugiej połowie XIX w. (389) — Bractwo feniańskie (390) — Międzynarodówka a fenianie (391) — Połowičné reformy Gladstone’a (391)	
Rewolucja 1868 r. w Hiszpanii	391
Wojna domowa, 1833—1839 (391) — Sytuacja ekonomiczno-społeczna i polityczna (391) — Rządy Narvaeza (392) — Powstanie 1868 r. i jego następstwa (392)	
X Drugie Cesarstwo we Francji	392
Rozkwit gospodarczy (392) — Przebudowa Paryża (392) — Kolejnictwo (393) — Dwór i rodzina (393) — Reżym despotyczny (394) — Życie umysłowe i kulturalne (394) — System władzy (395) — Trudności ekonomiczne (396) — Traktat 1860 r. (396) — Ujemne skutki polityki zagranicznej i wojen (396) — Od polityki represji do ustępstw (396) — Wzrost siły opozycji (397) — Stosunek do ruchu robotniczego (397) — Blanqui (398) — „Trzecia Partia“ (398) — Nasilenie akcji opozycji (398) — Gambetta (398) — Wybory 1869 r. (399) — Rząd Olliviera. Sprawa zabójstwa Noira (399) — Reformy kwietniowe (399) — Plebiscyt 1870 r. (400) — U kresu cesarstwa (400)	
X Zjednoczenie Niemiec	400
Dalszy rozwój kapitalizmu (400) — Wilhelm I (400) — Walka o budżet (400) — Partia Postępowa (401) — Otto Bismarck (401) — Walka z sejmem (402) — Lassalle (402) — Powsteczny Niemiecki Związek Robotniczy, 1863 r. (403) — Liberalowie, Bismarck, Lassalle (403) — Bebel i Liebknecht (404) — Nowa armia (404) — Wojna z Danią, 1864 r. (405) — Konflikt prusko-austriacki (405) — Dogodna dla Prus sytuacja międzynarodowa (405) — Wojna prusko-austriacka (405) — Pokój w Pradze (406) — Związek Północnoniemiecki (406) — Rozłam wśród liberałów (406) — Eisenachczycy (407) — Rosnący konflikt z Francją (407) — Nowa faza filozofii niemieckiej (407) — Historiografia i literatura (409)	
X Zmiany ustrojowe w monarchii habsburskiej	410
„System Bacha“ (410) — Nowy kryzys monarchii (410) — „Dyplom Październikowy“ (411) — Patent 1861 r. (411) — „Ausgleich“, 1867 r. (411) — Początki ruchu robotniczego (413)	
X Pierwsza Międzynarodówka	413
Powstanie Międzynarodówki (413) — Rola K. Marksa (414) — Manifest Inauguracyjny (414) — Statut (414) — Działalność Międzynarodówki (415) — Różnorodność kierunków w Międzynarodówce (415) — Taktyka Marksa (415) — Kongresy i konferencje (416) — Walka marksizmu z proudhonizmem (416) — Sprawa polska (416) — „Kapitał“ (417) — Teoria wartości dodatkowej (417) — Teoria akumulacji kapitalistycznej (418) — M. Bakunin (418) — Anarchizm (419) — Sprawa Nieczajewa (420) — Walka marksizmu z anarchizmem (420)	
Chronologia lat 1850—1869	421
Informacje biograficzne	433
Bibliografia	468
Mapy pozatekstowe: Europa — (1) w 1789 r.; (2) w 1794—99 r.; (3) w 1799—1812 r.; (4) w 1815 r.; (5) 1848—9 r.	